

KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ¹

THE OPINIONS OF TE²ACHERS ON INCLUSIVE EDUCATION

Emrullah DENİZ – Ahmet ÇOBAN³

Öz

Bu araştırmanın amacı, kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmış çalışmaları, bulgularına dayalı olarak meta-sentez yöntemi ile incelemektir. Bu çalışmanın verileri, meta-senteze dâhil edilme ölçütlerini sağlayan ve 2007-2017 yılları arasında 20 farklı üniversitede ve 25 farklı branş öğretmeniyle gerçekleştirilen 33 lisansüstü tezden elde edilmiştir. Tezlerin çalışma gruplarında yer alan öğretmenlerin toplam sayısı 2506'dır. Çalışmaların seçiminde Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Tarama Merkezi veri tabanından yararlanılmıştır. Bu çalışmada cevap aranan sorular ve dâhil etme ölçütleri doğrultusunda, tezlerde yer alan nicel ve nitel bulgular kodlanarak 8 ana tema ve bunlara bağlı olarak belirlenen alt temalar eşliğinde meta-sentez çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar, öğretmenlerin, büyük bir bölümünün kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgi sahibi olmadıkları, sınırlı düzeyde uyarlama çalışması ve işbirliği yaptıkları ve kaynaştırma eğitime uygun fiziksel donanım imkânlarına sahip olmadıklarına işaret eden bulgulara ulaşılmıştır. Ayrıca, öğretmenler tarafından yapılan önerilerde, kaynaştırma eğitiminin ayrı okul ve sınıflarda yapılması gerektiğinin sunulması araştırmanın diğer sonuçları arasında yer almaktadır. Ulaşılan sonuçların yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kaynaştırma eğitimi, öğretmen görüşleri, özel gereksinimli öğrenci, uyarlama, meta-sentez

Abstract

The aim of this research is to analyze the studies made about the opinions of teachers on inclusive education and to identify the results of them with meta-synthesis method. The data of this study is obtained from 33 postgraduate theses which made in 20 different universities and with 25 different branch teachers between 2007 and 2017 together with providing criterions including meta-synthesis. Total number of teachers taking part in working groups of theses is 2506. Council of Higher Education (CoHE) National Thesis Screening Center database was used in the selection of the studies. In this study, there are 8 main themes and relating subthemes with encoding qualitative and quantitative data in accordance with questions looked for answers and including criterions. According to research data, a large part of teachers do not have any knowledge about inclusive education, a large number of them do not make any revision in learning and corporation, they are the deficiencies of physical conditions. Additionally, there are some necessities to be done in other results of research such as: doing inclusive training in different school and classes by teachers. There are a number of proposals in the direction of the results.

Keywords: Inclusion education, teachers' opinions, student with special needs, instructional adaptations, Meta-Synthesis

¹ Bu araştırma ikinci yazarın danışmanlığında, birinci yazarın “Kaynaştırma Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bir Meta-Sentez Çalışması” başlıklı yüksek lisans tezinin bir bölümüne dayalı olarak hazırlanmıştır.

² MEB, emrullah_0047@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-3763-2234

³ Doç.Dr., Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ahcoban@gmail.com, 0000-0002-8177-5670

1. GİRİŞ

Toplumda yaşayan tüm bireyler bir şekilde yetersizlik konusuyla karşılaşabilmektedir. Bu karşılaşma, bireyin yetersizlikten doğrudan etkilenmesi biçiminde olacağı gibi, aile bireylerinden, yakın akrabalarından birini ya da birkaçını etkilemesi biçiminde de olabilir. Bunun yanı sıra, bireyin doğrudan karşılaşmadığı, ancak toplumsal yaşantı içerisinde karşılaştığı bireyler yetersizlik durumundan etkilenmiş olabilir. Kısaca, toplumdaki pek çok birey; aile olarak, arkadaş olarak, öğretmen olarak, yönetici olarak yetersizliği olan bireylerle karşı karşıyadır (Cavkaytar, 2017: 21). Toplumun önemli bir ögesi olan engelli bireylerin toplumla bütünleşebilmeleri ve bağımsız yaşam becerilerini kazanmaları, gereksinimleri doğrultusunda ve bireysel farklılıklarına göre eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır. Özel gereksinimli bireyler olarak tanımlanan bu bireylerin toplum yaşamına entegre olmasını sağlamak amacıyla bir dizi bütünleştirici faaliyetlere gereksinim duyulur. Bu faaliyetlerin en önemli kısmını eğitim faaliyetleri oluşturmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesinde, “Herkesin eğitim hakkı vardır” denilerek, tüm bireylerin eğitim almalarının gerekliliği vurgulanmaktadır. Benzer şekilde, UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)'nun (1994: 5-14) yetersizlikten etkilenmiş bireylerin genel entegrasyonu ve eğitimde eşit erişimi sağlama ile ilgili politikaları ve Anayasamızın 42. Maddesinde, “ Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz... Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma faydalı kılacak tedbirleri alır.” hükümleri, özel eğitimin hem yasal hem de düşünsel olarak kabul edildiğini ve özel gereksinimli bireylerin eğitim fırsatlarına erişimlerinin desteklendiğini göstermektedir. Yasal düzeyde kabul görmüş özel eğitim hizmetleri, özel gereksinimli bireylerin gereksinimlerine uygun olarak uyarlanmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla, bireyin gelişim düzeyine uygun olarak düzenlenmiş eğitim süreçlerini içeren kaynaştırma eğitimine ihtiyaç doğmaktadır (Diken ve Sucuoğlu, 1999: 25-26; Orel, Zerey ve Töret, 2004: 24).

Kaynaştırma eğitimi, bütün öğrencilerin eğitim sistemi içinde akranlarıyla birlikte deneyimlerini paylaşma süreci ve yaşadığı çevrede en nitelikli eğitim almasını sağlayan bir eğitim modelidir (Sucuoğlu, 2006: 3-4). Kaynaştırma eğitiminde, özel gereksinimli bireylerin sosyal becerilerini geliştirmenin yanı sıra bilişsel, akademik ve fiziksel becerilerini de geliştirmek amaçlanmaktadır (Orakçı, Aktan, Toraman ve Çevik, 2016: 107).

Kaynaştırma eğitiminin başarısı, sınıftaki tüm öğrencilerin kendi hızlarında öğrenebilmelerini hedefleyen öğretim materyali, öğretim hızı, öğretim kazanımları, ölçme ve değerlendirme süreçlerinde yapılan öğretimsel uyarlamalara bağlıdır (Sucuoğlu, 2006: 34). Benzer şekilde, Kargın, Güldenoğlu ve Şahin'in (2010: 2433-2434) belirttiği gibi, kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin fiziksel birlikteliğinin yanında ek düzenlemeler de gerektirmektedir. Bunlar; öğrenci ve öğretmenlere sunulan destek özel eğitim hizmetleri, fiziksel alt yapı düzenlemeleri, materyal ve donanım destekleri şeklinde sıralanmaktadır

Ülkemizde 1997 yılında 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğe girmesinin ardından özel eğitim hizmetlerinin gelişimi hız kazanmıştır. Bu doğrultuda Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin yasal gelişmeleri uygulamak için 2000 yılında yayınladığı ve 2006 yılında güncellediği “Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”, özel eğitim hizmetlerinin uygulama esaslarını ve hizmetlerin işleyiş çerçevesini belirlemektedir (2006). Adı geçen yönetmelikte, geçmişte ayrı okullarda ve ayrı sınıflarda yapılan kaynaştırma uygulamalarının aksine; bireysel farklılıkları merkeze alan, destek özel eğitim hizmetleri ve bireyin eğitim fırsatlarından en iyi şekilde yararlanması esasına dayanan çağdaş eğitim uygulamalarına yer verildiği görülmektedir.

Son istatistik verilerine göre, ülkemizde; özel eğitim okullarında 45.475, özel eğitim sınıflarında 40.894, kaynaştırma eğitiminde 219.728 olmak üzere, örgün eğitim kapsamında öğrenim gören toplam 306.097 öğrenci sayısına ulaşılması, kaynaştırma uygulamalarının yaygınlaştığını göstermektedir (MEB, 2017: 34-35).

Kaynaştırma eğitiminde yaşanan bu gelişmelere rağmen uygulamalarda anne-babalar, öğretmenler, okul idarecileri, öğretim ortamları, öğretimsel uyarlamalar, destek özel eğitim hizmetleri, uzmanlarla işbirliği ve personel eksikliklerinden kaynaklı pek çok problem yaşanmaktadır. Öğretmen yetiştirme programları açısından bakıldığında da benzer sorunlar yaşanmaktadır. Hizmet öncesi dönemde, öğretmen yetiştiren programların çoğunda özel eğitime giriş niteliği taşıyan 2 kredilik “Özel Eğitim” dersi dışında herhangi bir özel eğitim dersi bulunmamaktadır. Diğer taraftan, örgün eğitime devam eden özel gereksinimli öğrencilerin yaklaşık olarak %70’inin kaynaştırma sınıflarında eğitim alması; öğretmenlerin, hizmet içi eğitim ve hizmet öncesi eğitimlerle (lisans düzeyinde) bilgilendirilerek yeterliliklerinin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Türkiye Otizm Vakfı [TOV], 2017: 65; Şahbaz ve Kalay 2010: 118). Diken ve Batu’nun (2015: 4) ifade ettiği gibi, etkili kaynaştırma, okulun genel eğitim programı ile bütünleşmiş ve tüm öğrencilerin erişebildiği bir ortamda; normal gelişim gösteren çocukların, özel gereksinimli çocukların, anne babaların, okul personelinin ve genel eğitim sınıflarının kaynaştırma eğitimine hazırlanmaları ve işbirliği içinde çalışılması ile sağlanabilir.

Kaynaştırma eğitiminin önemli bir unsuru olan öğretmenlerin görüşlerini içeren çalışma bulgularından bir sentez ortaya konulmaya çalışılan bu çalışmada; alanyazındaki öğretmen görüşlerine dayalı olarak yapılan çalışma bulgularının ortak ve farklı yönlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada, kaynaştırma eğitime ilişkin öğretmen görüşlerini içeren bulgulardan bir senteze ulaşılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, kaynaştırma eğitiminde destek özel eğitim hizmetleri, eğitim ortamlarındaki fiziksel alt yapı koşulları, öğretim programlarında yapılan uyarlamalar, materyal ve teknoloji desteklerinin mevcut durumu, işbirliği süreci, aile katılımı ve kaynaştırma uygulamalarında yaşanan sorunlar da tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada, kaynaştırma eğitime ilişkin farklı eğitim kademelerinde görevli 25 farklı branşa sahip öğretmen görüşlerinin ilk kez sentezlenmiş olması bakımından, MEB ve araştırmacılara katkı sunması beklenmektedir.

Bu bilgiler ışığında araştırmanın temel amacı, öğretmenlerin kaynaştırma eğitime ilişkin görüşlerini, yapılan araştırma sonuçlarından yola çıkarak meta-sentez yoluyla ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Kaynaştırma uygulamalarında öğretmenlerin;

1. Öğretim içeriği düzenleme ile ilgili görüşleri nelerdir?
2. Öğretim ortamı düzenlemelerine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgili görüşleri nelerdir?
4. Materyal düzenleme ile ilgili görüşleri nelerdir?
5. Ölçme ve değerlendirme tekniklerinde yaptıkları düzenlemelere ilişkin görüşleri nelerdir?
6. İşbirliği ve destek eğitim hizmetlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
7. Karşılaşılan temel problemlere ilişkin görüşleri nelerdir?
8. Etkili kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, hem nicel hem de nitel araştırma bulgularını sentezlemek için nitel araştırma deseni olan “meta-sentez” araştırma yöntemi kullanılmıştır. Meta-sentez yöntemi, birden çok araştırmanın bulgu ve sonuçlarının bütünleştirilmesi ve yorumlanmasında

kullanılan yöntemlerden biridir. Başka bir ifade ile meta-sentez yöntemi, belli bir alanda elde edilmiş bulguların nitel bir anlayışla değerlendirilip, benzerlik ve farklılıklarının karşılaştırmalı olarak ortaya konması şeklinde tanımlanmaktadır (Finfgeld, 2003: 894; Akt., Aküzüm, 2012: 133; Sandelowski ve Barroso, 2003: 907). Meta-sentez yönteminin temelinde, daha önce yapılan bireysel araştırmaların bulgularının ayrı ayrı vereceği anlamlar yerine, bulguların sentezlenerek bütüncül ve bunun sonucunda güçlü çıkarımların ve teorilerin oluşturulması gibi dinamikler yatmaktadır. Kısaca, meta-sentez çalışmaları sentezin sentezi şeklinde tanımlanmaktadır (Aspfors ve Fransson, 2015: 78; Finfgeld, 2003: 894; Akt., Aküzüm, 2012: 134; Wals ve Downe, 2005: 208; Sandelowski ve Barroso, 2003: 907-908).

2.1. Verilerin Toplanması

Meta-sentez yönteminde, belli bir alanda yapılmış ve öngörülen araştırma sayısına ulaştırmayı sağlayacak nicel ve nitel araştırmalara ihtiyaç vardır. Meta-senteze dâhil edilen çalışmalar, bireysel çalışmaların bulgularından daha geniş, meta-sentez çalışmasının problem durumunu açıklamaya yetecek, kuram oluşturmayı destekleyecek nitelikte olmalıdır (Schreiber, Crooks ve Stern, 1989: Akt., Bondas ve Hall, 2007: 115). Sentez yapabilmek için ise, belirlenen tema ve alt temalardan elde edilen sonuçların birlikte entegre edilmesi, bulguların sınıflandırılması (boyutlandırması) gerekmektedir (Aspfors ve Fransson, 2015: 78; Polat ve Ay, 2016: 55). Bu araştırmada, dâhil edilecek çalışmaları belirlemek amacıyla, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Tarama Merkezi veri tabanında yüksek lisans ve doktora tezleri, belirlenen anahtar terimler (Kaynaştırma, Özel Eğitim, Özel Gereksinimli, Kaynaştırma Eğitimi, Birlikte Eğitim Ortamı ve Bütünleştirme) doğrultusunda listelenmiş ve bunun sonucunda araştırmanın konusu ve amacına uygun olabilecek 290 yüksek lisans ve doktora tezine ulaşılmıştır. Dâhil edilme ölçütleri doğrultusunda bu meta-sentez çalışmasının amacına hizmet edebilecek, nitel veya nicel araştırma yöntemlerini kullanarak hazırlanmış 33 yüksek lisans ve doktora tezi araştırma kapsamına alınmıştır.

2.1.1. Verilerin Dâhil Edilme Ölçütleri

Bu çalışmaya dâhil edilen araştırmalar, Sandelowski ve Barroso (2003: 907-908), Aspfors ve Fransson (2015: 78), Sandelowski, Docherty ve Emden'in (1997: 368) önerileri doğrultusunda aşağıda belirtilen ölçütler doğrultusunda seçilmiştir:

Araştırmaların;

- Kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerini içermesi,
- 2007-2017 yılları arasında yapılmış olması,
- Yüksek lisans tezi veya doktora tezi olması,
- Standart bir nitel veya nicel araştırma çerçevesinde problem durumunu, hipotezleri, yöntemi, veri toplama tekniklerini, verilerin analizini, tartışma, bulgular ve sonuçları içerecek şekilde açıkça yürütülmüş ve yazılmış olması,
- Birden fazla çalışma grubu ile yürütülmüş olması durumunda, sadece öğretmen boyutunda yer alan bulguların dâhil edilmesi,
- Devlet ve özel okullarında yapılmış olması,
- Çalışma gruplarının Türkiye sınırları içinde olması gibi ölçütleri karşılaması, bu araştırmada dâhil edilme ölçütleri olarak belirlenmiştir.

2.1.2. Kodlama Süreci

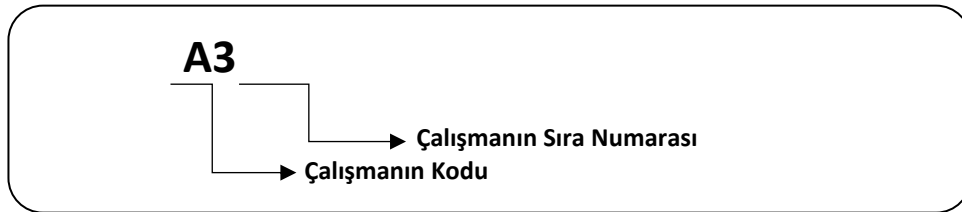
Meta-sentez yöntemine dayalı olarak yürütülen bu çalışmada, araştırmalar arasında karşılaştırmalar yapabilmek ve sistematik olarak değerlendirebilmek için, dâhil edilme

ölçütlerini karşılayan çalışmalar, Tablo 1’de sunulan “Dâhil Edilen Çalışmaların Tablo İçerikleri” çerçevesinde kodlanmış ve tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 1. Dâhil Edilen Çalışmaların Tablo İçerikleri

Kodu: Araştırmanın sıra numarası
Konusu: Araştırmanın başlığı
Araştırmacı: Araştırmanın yazarı
Yayın Yeri-Yayın Türü: Araştırmanın yapıldığı üniversite ve düzeyi (Yüksek Lisans-Doktora)
Yılı: Araştırmanın yapıldığı yıl
Yöntem <ul style="list-style-type: none"> ✓ Araştırmanın modeli ✓ Veri toplama aracı ✓ Çalışma grubu

Ayrıca, araştırmaya dâhil edilen çalışmalar, daha kolay okunması amacıyla A1, A2,..., A33 şeklinde kodlanarak tablo, tema ve alt temaların tümünde bu kodlama değerleri esas alınarak yapılmıştır. Bu amaçla Şekil 1’de, dâhil edilen çalışmaların örnek kodlama içeriği sunulmuştur.

Şekil 1’de görüldüğü gibi, dâhil edilme ölçütleri doğrultusunda araştırmaya dâhil edilen çalışmaların, tablo ve temalarda gösterilme biçimini temsil edecek şekilde örnek kodlama içeriği sunulmuştur.

Kodlama sürecinde olası hataları önlemek amacıyla, çalışmalar uzun bir süre boyunca incelenmiş, ulaşılan tüm veriler bilgisayar ortamında kayıt edilmiştir. Kodlama güvenilirliğini sağlamak amacıyla, iki araştırmacı tarafından yapılan kodlama işlemi sonucunda kodlama güvenilirliği (Güvenirlik=Örtüşenlerin sayısı / (Örtüşenler + Örtüşmeyenler Sayısı)) formülü kullanılarak güvenilirlik düzeyi %87 bulunmuştur. Kodlama güvenilirliği yeterli düzeyi % 80 ve üzerindeki değerler gerektirmektedir (Miles ve Huberman, 1994; Akt., Baltacı, 2017: 8).

2.1.3. Meta-Senteze Dâhil Edilen Araştırmalar

Araştırmaya dâhil edilme kriterlerini karşılayan 33 çalışma, meta-sentez çalışmasına dâhil edilmiştir. Meta-sentez dâhil etme işlem basamakları doğrultusunda her bir çalışmanın kodu, yazarı, yılı, yayın türü, modeli ve yöntem bilgileri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Meta-Senteze Dâhil Edilen Çalışmalara İlişkin İstatistikî Bilgiler

Araştırma Kodu	Yazarı (Yılı), Yayın Düzeyi	Araştırma	Yöntem (Modeli-Çalışma Grubu-Veri Toplama Aracı)
A1	Ertunç (2008), Y.Lisans Tezi	Kaynaştırma Eğitimi Uygulanan II. Kademedeki Görevli Olan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin ve Sınıflarındaki Engelli Öğrencilere Bakış Açılarının Değerlendirilmesi (Adana İli Örneği)	Nicel-Tarama-52-Anket
A2	Avcılar (2010), Y.Lisans Tezi	Fen ve Teknoloji Dersi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarındaki Kendi Yeterliklerine İlişkin Görüşleri	Nitel-Tarama-12-Yarı Yap. Görüşme
A3	Denizli (2015), Y.Lisans Tezi	Fen Bilimleri Dersi Öğretmenlerinin ve Fen Bilimleri Dersini Alan Kaynaştırma Öğrencilerinin Kaynaştırma Eğitimi Uygulamaları Sürecine İlişkin Görüş ve Önerileri	Nicel-Tarama-28-Anket
A4	Şekercioğlu (2010), Y.Lisans Tezi	İlköğretim II. Kademe Branş Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlar İle İlgili Görüşleri	Nicel-Tarama-170-Anket
A5	Güldü (2010), Y.Lisans Tezi	Sivas İli Örneği’nde Kaynaştırma Eğitimi	Nicel-Tarama-68-Anket
A6	Zeybek (2015), Y.Lisans Tezi	İlköğretim Okullarındaki İngilizce Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüş ve Önerileri	Nicel-Tarama-25-Anket
A7	Güven (2009), Y.Lisans Tezi	İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamalarına Katılan Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Başarılarının Değerlendirilmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri	Nicel ve Nitel-Tarama-25-Anket ve Yarı Yap. Görüşme
A8	Akdemir Okta (2008), Y.Lisans Tezi	Kaynaştırma Sınıflarına Devam Eden İşitme Engelli Olan Öğrencilere ve Sınıf Öğretmenlerine Sağlanan Özel Eğitim Hizmetlerinin Belirlenmesi	Nitel-Tarama-24-Görüşme Formu
A9	Sanır (2009), Y.Lisans Tezi	Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Öğrencilerin Akademik Öğrenme İle İlgili Karşılaştıkları Sorunların Öğretmen ve Aile Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi	Nitel-Tarama-30-Yarı Yap. Görüşme
A10	Şahin (2010), Y.Lisans Tezi	Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Gören Öğrencilerin Sosyalleşme Sürecinde Karşılaştığı Sorunların Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Erzurum İli Örneği)	Nicel-Tarama-102-Anket
A11	Vural (2008), Y.Lisans Tezi	Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlamasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi	Nitel-Tarama-18-Yarı Yap. Görüşme
A12	Demir (2015), Y.Lisans Tezi	Kaynaştırma Eğitiminin Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunların Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Çalışma	Nitel-Tarama-30-Yarı Yap. Görüşme
A13	Yorulmaz (2015), Y.Lisans Tezi	Kaynaştırma Eğitimi Veren İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştığı Problemler Batman il Örneği	Nicel-Tarama-206-Anket
A14	Gün (2013), Y.Lisans Tezi	Ülkemizde Kaynaştırma Eğitiminin Matematik Eğitiminde Yeri ve Önemi	Nitel-Tarama-30-Yarı Yap. Görüşme
A15	Şen (2016), Y.Lisans Tezi	Meslek Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Sorunları, Çözüm Önerileri ve Beklentileri	Nitel-Tarama-26-Görüşme Formu

Tablo 2 (Devamı)

Araştırma Kodu	Yazarı (Yılı), Yayın Düzeyi	Araştırma	Yöntem (Modeli-Çalışma Grubu-Veri Toplama Aracı)
A16	Gök (2009), Y.Lisans Tezi	Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Önerileri	Nitel-Tarama-10-Yarı Yap. Görüşme
A17	Bozarlan Malkoç (2010), Y.Lisans Tezi	Eskişehir İlindeki Özel Anaokullarında Çalışan Eğitimcilerin Okulöncesi Dönemde Kaynaştırma İle İlgili Görüşleri	Nitel-Tarama-26-Yarı Yap. Görüşme
A18	Gezer (2017), Y.Lisans Tezi	Sınıfında Kaynaştırma Öğrencisi Bulunan Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Rol Algılarının Belirlenmesi	Nitel-Tarama-19-Yarı Yap. Görüşme
A19	Zağlı (2010), Y.Lisans Tezi	Sakarya İlinde Görev Yapan Okul Öncesi Öğretmenlerin Zihinsel Engelli Çocukların Kaynaştırma Yoluyla Eğitimlerine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi	Nicel-Tarama-106-Ölçek
A20	Özengi (2009), Y.Lisans Tezi	Eskişehir İlinde Kaynaştırma Uygulamalarının Yürütüldüğü İlköğretim Okullarındaki Rehber Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşleri	Nitel-Tarama-10-Yarı Yap. Görüşme
A21	İlk (2014), Y.Lisans Tezi	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi	Nicel ve Nitel-Tarama-100-Anket
A22	Kanat (2015), Y.Lisans Tezi	Kaynaştırma Öğrencisi Olan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaptıkları Eğitim-Öğretim Faaliyetlerine İlişkin Görüş ve Önerileri	Nitel-Tarama-41-Yarı Yap. Görüşme
A23	Türkoğlu (2007), Y.Lisans Tezi	İlköğretim Öğretmenleriyle Gerçekleştirilen Bilgilendirme Çalışmalarının Öncesi ve Sonrasında Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi	Nitel-Tarama-22-Yarı Yap. Görüşme
A24	Sadioğlu (2011), Dok.Tezi	Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırmaya İlişkin Sorunları, Beklentileri ve Önerilerine Yönelik Nitel Bir Araştırma	Nitel-Tarama-23-Yarı Yap. Görüşme
A25	Hasanoğlu (2013), Y.Lisans Tezi	Birleştirilmiş Sınıflardaki Kaynaştırma Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler	Nitel-Tarama-11-Yarı Yap. Görüşme
A26	Gök (2013), Y.Lisans Tezi	Kaynaştırma Eğitimi Öğrencisi Bulunan İlkokul Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Karşılaştıkları Zorluklar ve Bu Zorluklarla Başa Çıkma Yöntemleri	Nitel-Tarama-10-Görüşme Formu
A27	Kara (2016), Y.Lisans Tezi	Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi Öğrencilerine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi	Nitel-Tarama-40-Görüşme Formu
A28	Toprak Karaer (2015), Y.Lisans Tezi	İlköğretim Okullarındaki Yönetici, Sınıf ve Psikolojik Danışma ve Rehber Öğretmenlerin Kaynaştırma Adayı Özel Gereksinimli Öğrencileri Tanıma ve Yönlendirme Yeterliklerinin İncelenmesi (Gaziantep İli Örneği)	Nicel-Tarama-509-Ölçek
A29	Gündüz (2015), Y.Lisans Tezi	Özel ve Devlet İlkokullarındaki Birinci Sınıf Kaynaştırma Öğrencilerinin Akademik Başarılarına İlişkin Öğretmen Görüşleri	Nitel-Tarama-16-Yarı Yap. Görüşme
A30	Sütçü (2007), Y.Lisans Tezi	Yasal Düzenlemeler Açısından Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanların Özel Eğitimle İlgili Görevlerini Uygulamaya Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi	Nitel-Tarama-35-Yarı Yap. Görüşme
A31	Keser (2010), Y.Lisans Tezi	Özel Gereksinimli Bireylerin Aldıkları Destek Hizmetlerin Bütünleştirme Uygulamaları Açısından İncelenmesi	Nitel-Tarama-62-Odak Görüşme
A32	Türk (2011), Y.Lisans Tezi	İlköğretim Okullarında Uygulanan Kaynaştırma Eğitimi İle İlgili Sosyolojik Bir Araştırma	Nicel-Tarama-500-Anket
A33	Bilen (2007), Y.Lisans Tezi	Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlarla İlgili Görüşleri ve Çözüm Önerileri	Nicel ve Nitel-Tarama-120-Görüşme Formu ve Ölçek

2.2. Verilerin Analizi

Bu çalışmanın araştırma problemi ile ilgili olarak dâhil edilme ölçütlerini karşılayan çalışma verileri, Walsh ve Downe (2005: 206-208) tarafından izlenen veri analizi süreci takip edilerek kodlanmış ve kodlamalar sonucunda ilgili temalar oluşturulmuştur. Bu amaçla gerçekleştirilen adımlar şu şekildedir: (1) çalışmaların araştırılması, (2) içeriğin belirlenmesi, (3) çalışmaların değerlendirilmesi, (4) tema ve alt temaların entegre edilmesi ve son olarak (5) bulguların sentezlenmesi olarak sıralanmıştır.

1. *Aşama. Çalışmaların araştırılması.* Bu aşama, meta-senteze dâhil edilecek çalışmalar için alanyazın taramasını gerektirmektedir. Dolayısıyla meta-sentez çalışmasına dâhil edilecek çalışmaların seçilmesi bu aşamada yapılmaktadır. Bu çalışmada, belirlenen dâhil etme kriterlerine bağlı kalınarak çalışmalar detaylı bir şekilde incelenmiş ve belirlenen 32 yüksek lisans ve 1 doktora tezi çalışmaya dâhil edilmiştir.

2. *Aşama. İçeriğin belirlenmesi.* Bu aşamada, meta-sentez çalışmasına dâhil edilen çalışmaların incelenmesi sonucu temalar belirlenmektedir. Bu çalışmada, dâhil edilme kriterleri doğrultusunda, “Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri” ni içeren 8 ana tema (öğretmenlerin öğretim içeriği, öğretim ortamı, kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri, materyal kullanımı, ölçme ve değerlendirme teknikleri, işbirliği ve destek eğitim hizmetleri, karşılaşılan temel problemler ve sundukları çözüm önerilerine ilişkin görüşleri) belirlenmiştir.

3. *Aşama. Çalışmaların değerlendirilmesi.* Bu aşamada, nicel ve nitel çalışmalardan elde edilen veriler her bir tema altında sentezlenerek sunulmuştur. Ana temaları oluşturan tablo ve örnek öğretmen görüşleri şu şekilde sunulmuştur: Tablolarda yalnızca frekans değerlerini yansıtan istatistikî bulgulara yer verilmiştir. Tablolarda yer alan verileri destekleyici nitelikte örnek öğretmen görüşleri ise, belirli bir temayı temsil eden ve birden fazla çalışmada yer alan örnek öğretmen görüşlerini yansıtacak şekilde sunulmuştur.

4. *Aşama. Tema ve alt temaların entegre edilmesi.* Bu aşamada, araştırma temalarını analiz etmek ve sentezleyebilmek amacıyla, anlamları mümkün olduğu kadar korumak şartıyla belirli bir tema altında bir araya getirilen nicel ve nitel bulgular, orijinal metinlerden elde edilen ve aynı anlamı taşıyan kavramlar birleştirilerek tablolar şeklinde sunulmuştur.

5. *Aşama. Bulguların sentezlenmesi.* Hem nitel hem de nicel bulguların birleştirilerek sentez yapıldığı bu aşamada, her bir temada araştırma amacına uygun veriler tablolar şeklinde sunulmuştur. İki veri türü (nicel ve nitel) grubundan elde edilen sentez bulgular birlikte değerlendirilerek temaya ilişkin genel bir meta-sentez bulguya ulaşılmıştır. Bu şekilde, farklı çalışmalarda yer alan bulguların belirli temalar altında analiz edilmesi sağlanmıştır. Ayrıca, bir tema altında bir araya getirilen nitel bulguların analizinde ise, görüşleri çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256).

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmada kullanılan veri analizi tekniklerine bağlı kalınarak, araştırmanın amacı doğrultusunda hazırlanan sorulara yönelik olarak, araştırmanın bu bölümünde, meta-sentez bulgularına ilişkin temalar ve alt temalar; öğretmen görüşlerini frekans olarak yansıtacak şekilde tablolar ve bu tablolarda yer alan bulguları destekleyici örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir. Bulgularda yer alan örnek öğretmen görüşlerinin belirlenmesinde genel ifade belirten öğretmen görüşlerinin seçilmesine özen gösterilmiştir.

Öğretmenlerin Öğretim İçeriğini Düzenleme İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu tema ile ilgili olarak, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarında öğretim içeriğini düzenlemeye ilişkin görüşlerini içeren bulgular Tablo 3'te yer almaktadır. Ayrıca, bu tabloda yer alan bulguları destekleyici örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Öğretim İçeriğini Düzenleme İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
			n	f
1. Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP)	1. BEP birimi oluşturma	A8, A30	2	39
	2. BEP hazırlama	A1, A2, A5, A6, A7, A9, A10, A11, A13, A19, A21, A22, A29, A33, A26	15	575
	3. BEP uygulama	A24, A32	2	105
2. Öğretim içeriği düzenleme ile ilgili yapılan çalışmalar	1. Herhangi bir düzenleme yapmayanlar	A1, A2, A5, A6, A7, A11, A9, A13, A19, A21, A22, A32	12	523
	2. Etkinlik basitleştirme	A11, A22, A24, A23	4	41
	3. Ek zaman ayırma	A15, A26, A21	3	22
	4. Kaynaştırma öğrencisine uygun etkinlik seçme	A3, A18, A22	3	14
	5. Genel öğretim programını uygulama	A11, A29	2	12
	6. Ek çalışma yapma	A6, A11, A26	3	7
3. Öğretim içeriğini düzenlenmede karşılaşılan zorluklar	1. BEP hazırlama bilgisinin yetersiz olma durumu	A18, A27	2	15
4. Öğretim içeriğinin düzenlenmesine ilişkin öneriler	1. BEP öğrenci yetersizliklerine uygun olarak hazırlanmalıdır	A12, A23	2	15

Tablo 3'te görüldüğü gibi, öğretim içeriği düzenleme ile ilgili olarak, öğretmenler tarafından farklı sayılarda çalışmaların yapıldığı görülmektedir. BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı) hazırlama ile ilgili olarak, öğretmenlerin 575'inin BEP hazırladığı; ancak sadece 105'nin BEP uyguladığı görülmektedir. Öğretim içeriği düzenleme ile ilgili bulgular incelendiğinde ise, öğretmenlerin büyük bir bölümünün (575) herhangi bir düzenleme yapmadığı görülmektedir.

“Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Öğretim İçeriğini Düzenleme İle İlgili Öğretmen Görüşleri” teması altında bir araya getirilen on beş çalışmanın (A2, A3, A6, A7, A9, A11,

A15, A18, A20 A21, A22, A23, A25, A30, A31) nitel bulgularını içeren örnek öğretmen görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Herhangi bir özel bir çaba sarf etmiyorum.” (M.)

“BEP uyguluyoruz. Sene başında eylül itibariyle BEP yaptık, BEP doğrultusunda çalışmalarımız devam ediyor.” (E.Ö.)

“ Görme engelli öğrenciler için görsel içerikli kazanımları daha az kullanıyorum, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerde kazanım sayısını azaltıyorum” (K13)

“Ben şahsen şey sadece o RAM’dan gelen bilgilere göre yapıyorum. Çünkü zaten çok fazla bilgimizde yok otizmlle öğrenci ile ilk defa karşılaşıyorum internette baktım mesela nasıldır nedir?” (A.Ö.)

“Öğrenci için doktor, Rehber öğretmen ve RAM vs. tarafından uzmanların bir rapor hazırlaması gerekir ve öğretmenlerin de bu rapora göre plan yapması yararlı olacaktır” (K12)

Tablo 3 ve öğretmenlerin bildirdiği ifadeler birlikte incelendiğinde, öğretmenlerin, öğretim programlarında yer alan kazanımlardan yararlandıkları, rehber öğretmenlerden destek aldıkları; ancak kazanımları kaynaştırma öğrencilerine özgü düzenlenmedikleri anlaşılmaktadır. Özel Eğitim Yönetmeliği’nde (2006) (Madde 23), bireysel farklılıkların dikkate alınması ve sınıf ortamındaki kaynaştırma öğrencilerine uygun bireyselleştirilmiş öğretim programlarının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Benzer şekilde Vuran (2005: 3-4), BEP’in bir amacının da özel gereksinimli öğrencilere en üst düzeyde yararlanabilecekleri fırsatlar sunmak olduğunu belirtmektedir. Ayrıca BEP, kaynaştırma uygulamalarının başarısını da doğrudan etkilemektedir (Gürsel, 2005: 3-4). Ancak, meta-senteze dâhil edilen tezlerin çalışma gruplarında yer alan öğretmenlerin sadece 105’nin kaynaştırma öğrencisine özgü bireyselleştirilmiş öğretim programı hazırlaması, BEP’in yukarıda anılan öneminin yeterince anlaşılmadığını göstermektedir. Bu bulguyla paralel olarak, öğretmenlerin, öğretim amaçları ve kazanımları belirlemede sistemli ve ölçülebilir bir süreci takip etmedikleri; yasal olarak zorunlu olduğu halde kaynaştırma öğrencileri için BEP hazırlamadıklarını belirten araştırma bulguları da bulunmaktadır (Çuhadar, 2006; Vural ve Yıkılmış, 2008). Öğretmenlerin öğretim içeriği ile ilgili düzenleme yaptıkları çalışmaların, etkinlik basitleştirme, yardıma dayalı çalışma, etkinlik hazırlama, ek zaman ayırma, bireye özgü etkinlik düzenleme ile sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak, öğretmenlerin büyük bir bölümünün (523) herhangi bir düzenleme yapmaması dikkati çeken bir bulgudur. Smith ve ark. (2006: 90-95), öğretim programı içeriğinin kaynaştırma öğrencilerine özgü uyarlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular ise aksi sonuçlar içermektedir. Benzer bulgulara Güzel (2014) tarafından yapılan araştırmada da rastlanmaktadır.

Öğretmenlerin Öğretim Ortamı Düzenleme İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu soru ile ilgili olarak, öğretmenlerin öğretim ortamı düzenleme ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 4’te yer almaktadır. Ayrıca, bu tabloda yer alan bulguları destekleyici örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 4. Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Öğretim Ortamının Düzenlenmesi İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
			n	f
1.Sınıf içinde yapılan düzenleme ve etkinlikler	1. Kaynaştırma öğrencisinin sınıfa kabulü ve uyumu için normal gelişim gösteren öğrencileri bilgilendirme	A5, A7, A10, A12, A32, A13, A15, A18, A20, A22, A24, A26, A30, A33	14	348
	2. Sınıf içinde düzenleme yapma	A3, A8, A9, A10, A11, A13, A22, A24, A26, A30, A33	11	186
	3. Herhangi bir düzenleme yapmayanlar	A3, A11, A31, A9	4	27
	4. Akran desteği	A3, A26	2	13
2.Öğretim ortamının düzenlenmesinde karşılaşılan zorluklar	1. Kaynaştırma öğrencisinin sınıfa uyum sağlamasında yaşanan problemler	A16, A17, A24, A29	4	25
	2. Normal gelişim gösteren öğrencilerle yaşanan zorluklar	A16, A24	2	7
3.Öğretim ortamının düzenlenmesine ilişkin öneriler	1. Normal gelişim gösteren öğrencilerin bilgilendirilmesi	A15, A18, A20, A21	4	12

Tablo 4’te, farklı sayılarda öğretmenler tarafından öğretim ortamını düzenleme ile ilgili çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar, ilgili oldukları alt temalar açısından incelendiğinde, ilk sırada 348 ile “Kaynaştırma öğrencisinin sınıfa kabulü ve uyumu için normal gelişim gösteren öğrencileri bilgilendirme” yer alırken, ikinci sırada 186 ile “Sınıf içinde düzenleme yapma” yer almaktadır. Öğretmenlerin öğretim ortamı düzenleme ile ilgili karşılaştıkları zorlukların ise, kaynaştırma öğrencisinin sınıfa uyum sağlamasında yaşanan problemlere yoğunlaştığı görülmektedir.

“Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Öğretim Ortamının Düzenlenmesi İle İlgili Öğretmen Görüşleri” teması altında bir araya getirilen on üç çalışmanın (A3, A11, A15, A16, A18, A20, A21, A22, A23, A24, A25, A26, A30) nitel bulgularını içeren örnek öğretmen görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Ona bazı derslerde zaman ayırıyorum ve o ana göre sıra düzeni oluşturuyorum. Mesela önüme alıyorum sırayı” (A-2).

“Bizim sınıfımıza önce bir kaynaştırma öğrencisi gelicekse biz ee sınıfı hazırlıyoruz. Açıkçası öncelikle diğer arkadaşlarına onun yardımı ihtiyacı olduğunu, u onlar gibi

olmadığını ve bazı şeyleri yapamadığını, yanlışlar yapabileceğini bu tarzda çocuklarla konuşarak.” (S.).

“Bu öğrencilerin sınıf ortamında ne kadar değişiklik yapılırsa yapılsın düzgün bir öğrenim göreceğini düşünmüyorum” (K19).

“Kaynaştırma öğrencisi için fiziki koşulların yetersiz olduğunu düşünüyorum.” (12).

Tablo 4 ve öğretmenlerin bildirdiği ifadeler birlikte incelendiğinde, öğretmenler tarafından, kaynaştırma öğrencilerinin sınıfa kabulü ve sınıf ortamına uyum sağlamaları için bilgilendirme ve düzenleme çalışmalarının yapıldığı, akran desteğinden yararlandığı görülmektedir. Ancak bazı öğretmenlerin ise, kaynaştırma öğrencilerine özel olarak herhangi bir düzenleme yapmadığı da bulgular arasında yer almaktadır. Kaynaştırma eğitimi öncesinde öğretmenin, öğrenciyi ve sınıfı hazırlamak ve öğrencilere eşit fırsatlar sunmak gibi görevleri vardır (MEB, 2010: 32; Uysal, 1995: 118). Stephens, Blackhurst ve Magliocca (1982; Akt., Gök, 2009); Kargın, Güldenoğlu ve Şahin (2010) tarafından yapılan araştırmalarda, kaynaştırma öğrencisi sınıfa yerleştirilmeden önce sınıftaki diğer öğrencilerin bilgilendirilmesinin ve kaynaştırmaya hazırlık etkinliklerinin yapılmasının kaynaştırma eğitimi uygulamalarının başarısını artırdığı ortaya konmuştur.

Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitiminde Kullandıkları Öğretim Yöntem ve Teknikleri İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu soru ile ilgili olarak, öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 5’te yer almaktadır. Ayrıca, bu tabloda yer alan bulguları destekleyici örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 5. Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
			n	f
1. Kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri	1. Birebir öğretim	A6, A18, A24, A29, A26, A1, A5	7	39
	2. Soru-cevap yöntemi	A6, A11	2	34
	3. Dramatizasyon	A3, A11, A22, A26, A32	5	34
	4. Akran öğretimi	A6, A15, A18, A24	4	29
	5. Sık sık tekrar yapma	A2, A6, A15, A16, A24	5	19
	6. Okuma-yazma çalışması	A6, A22, A24,	3	17
	7. Düz anlatım	A3, A11, A22	3	15
	8. Grupla öğretim	A22, A25	2	15
	9. Yaparak-yaşayarak	A2, A3, A11	3	9
	10. Demonstrasyon	A6, A11	2	7

Tablo 5’te, kaynaştırma eğitimi uygulamalarında öğretmenler tarafından farklı sayılarda öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. Öğretmenler tarafından kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri incelendiğinde, ilk sırada 39 ile birebir öğretim, ikinci sırada eşit sayılarla (34) soru-cevap ve dramatizasyon, üçüncü sırada ise 29 ile akran öğretimi yer almaktadır. Ayrıca tabloda, değişen sayılarda öğretim yöntem ve tekniklerinin de yer aldığı görülmektedir.

“*Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri İle İlgili Öğretmen Görüşleri*” teması altında bir araya getirilen on bir çalışmanın (A3, A6, A11, A16, A18, A21, A22, A24, A25, A26, A31) nitel bulgularını içeren örnek öğretmen görüşleri aşağıda sunulmuştur:

"Basit deneyler yapıyorum" (K8)

"Önce bakarak yazıyorlar, sonra bakmadan yazmaya çalışıyorlar. Sonra okutuyorum, onların okumasını istiyorum; okuma, yazma ve tekrar yöntemini kullanıyorum." (E.Ö.)

"Zaman zaman yanına giderek birebir bireysel çalışıyorum onunla, sınıfa tahtadakileri ya da herhangi bir çalışma kâğıdını yaptırırken ona 5 ya da 10 dakika zaman ayırıyorum. 5 dakika onunla ilgilenmem bile onun daha aktif, daha motivasyon içinde olduğunu gösteriyor." (A.Ö.)

"Daha çok soru-cevap, anlatım, gösterip yaptırma, örnekleme yöntemlerini kullanıyorum." (S.)

Tablo 5 ve öğretmenlerin bildirdiği ifadeler birlikte incelendiğinde, öğretmenler tarafından kaynaştırma öğrencilerine yönelik birebir öğretim, soru-cevap, dramatizasyon, akran öğretimi, sık sık tekrar yapma, düz anlatım ve görsel materyal destekli öğretim tekniklerinin sık kullanıldığı ön plana çıkmıştır. Öğretmenler tarafından diğer yöntemlerin çok az tercih edilmesi ise dikkati çekmektedir. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisinin gelişimi için farklı yöntemler kullanmaları, özel gereksinimli öğrenci ile normal gelişim gösteren öğrencilerin aynı ortamda beklenen verimi sağlaması açısından önemlidir. Bu amaçla, öğretmenlerin akran desteğinden yararlanması, kaynaştırma öğrencisine destek sağlayacaktır. Bu temadaki bulguları destekler nitelikte Batu (1998) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarında normal gelişim gösteren öğrencilerin desteğinden yararlandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu temada elde edilen sonuçlar, Irving, Nti ve Johnson (2007) tarafından elde edilen sonuçlar ile de desteklenmektedir. Irving, Nti ve Johnson (2007), özel gereksinimli öğrencilere yönelik içerik odaklı stratejiler yerine somut materyal kullanımına dayalı yeni öğretim stratejilerinin kullanılması, öğrenci aktifliğini hedefleyen yöntemlerin entegre edilmesi ve günlük yaşamla ilişkilendirilmesinin yararlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. 2006 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (Madde 23) “*Kaynaştırma yoluyla eğitimlerine devam eden öğrencilerin yetersizlik türü, eğitim performansı ve ihtiyacına göre; araç-gereç, eğitim materyalleri, öğretim yöntem ve teknikleri ile ölçme ve değerlendirmede gerekli tedbirler alınarak düzenlemeler yapılır.*” denilmektedir. Dolayısıyla kaynaştırma uygulamalarında önemli noktalardan biri de öğretim yöntem ve tekniklerinin düzenlenmesidir. Başka bir ifadeyle, özel gereksinimli öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıracak düzenlemelerin yapılması başarılı bir kaynaştırma için önemli bir adım olacaktır (Sucuoğlu, 2006: 25-26).

Öğretmenlerin Materyal Düzenleme İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu tema ile ilgili olarak, öğretmenlerin materyal düzenleme ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 6’da yer almaktadır. Ayrıca, bu tabloda yer alan bulguları destekleyici örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 6. Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Materyal Düzenleme İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
			n	f
1.Öğretim araç-gereç ve materyallerinde yapılan düzenlemeler	1. Herhangi bir uyarılama yapmayanlar	A3, A8, A11, A13, A19, A21, A25	7	240
	2. Farklı materyaller kullanma	A24, A26, A33	3	40
	3. Diğer	A2, A3, A6, A22	4	33
	4. Teknolojik araç-gereç kullanma	A2, A6, A11, A22	4	22
	5. Görsel materyaller kullanma	A3, A6, A15	3	21
	6. Çalışma kâğıtlarından yararlanma	A2, A3, A6	3	14
	7. Kaynak kitaplar kullanma	A2, A22	2	10
	8. Öğrencilerin kendi ürettikleri materyallerden yararlanma	A6, A26	2	3
2.Materyal düzenlenmesinde karşılaşılan zorluklar	1. Öğretim araç-gereçleri ve materyal eksikliklerinin olması	A6, A11, A12, A15, A21, A26	6	52
3.Materyal düzenlenmesine ilişkin öneriler	1. Öğretim araç-gereçleri ve materyaller temin edilmeli	A15, A21, A22, A23, A24, A26, A27, A33	8	177

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmenler tarafından öğretim araç-gereç ve materyallerinde yapılan düzenlemelerin dağılımları verilmiştir. Öğretmen sayısı açısından bakıldığında, öğretmenlerin büyük bir bölümünün (240) herhangi bir uyarılama yapmadığı görülmektedir. Materyal düzenlemede karşılaşılan en önemli zorluğun “Öğretim araç-gereçleri ve materyal eksikliklerinin olması” olduğu görülmektedir. Öğretmenler tarafından yapılan önerilerin ise, öğretim araç-gereçleri ve materyallerin temin edilmesi (177) yönünde olduğu tablo bulgularından anlaşılmaktadır.

“Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Materyal Düzenleme İle İlgili Öğretmen Görüşleri” teması altında bir araya getirilen on çalışmanın (A2, A3, A6, A11, A15, A16 A22, A24, A25, A31) nitel bulgularını içeren örnek öğretmen görüşleri aşağıda sunulmuştur:

"Adlarını kullanım yerlerini bilmesi için görsel materyalleri daha çok kullanıyorum" (K1)

"Daha çok öğrencinin kendi ürettiği araç gereçlerden, kuklalardan faydalaniyorum. Bizim dersimizde görsel yönden şansımız fazla. İşte internette sunular, kendi hazırladığımız sunular, flash kartlarımız var. Bunlar özellikle çok iyi." (M.Ö.)

“4. sınıf amaçları ile ilgili materyal geliştiriyorum zaten ona uygun araç-gereçte. Örneğin el yıkama becerisi için sabun veriyorum lavaboya götürüyorum vs.” (S.2)

“Yeterli araç gereçte yok konuyla ilgili.” (E.)

“Devlet okullarında materyal vb. sağlanmıyor. Materyaller görünüşte var sadece. ÖERM’lerde bu sağlanıyor.” (S7)

“Görsel materyallerin fazla olması ve sınıfın biraz daha geniş olması çünkü daha rahat hareket etmek gerekiyor.” (9,15,20)

Tablo 6 ve öğretmenlerin bildirdiği ifadeler birlikte incelendiğinde, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun herhangi bir düzenleme yapmadığı; düzenleme yapılanların ise, görsel materyal, farklı materyaller, teknolojik araç-gereç, kılavuz kaynaklar, öğrencilerin kendi çalışmaları, alt kademe kitaplarından yararlanma şeklinde sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Bu temada yer alan bulgular pek çok araştırmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir (Diker, Coşkun ve Macaroğlu, 2009; Vural ve Yıkılmış, 2008). Diker, Coşkun ve Macaroğlu’nun (2009) sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitime yönelik materyal kullanma ve geliştirme stillerini inceledikleri çalışmada, öğretmenlerin çoğunluğunun kaynaştırma öğrencilerine yönelik materyal kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan Kasalı (2002), “Anaokulları ve Anasınıflarındaki 4–6 Yaş Çocukların Eğitimlerinde Kullanılan Araç Gereçlerin Mevcut Durumu ve Niteliklerinin Belirlenmesi (Diyarbakır Örneği)” adlı araştırmasında, kaynaştırma eğitime uygun materyal geliştirilmemesi durumunda kaynaştırma eğitimi uygulamalarının başarısının olumsuz yönde etkileneceğini belirtmiştir. Benzer şekilde Erturan (2003), kaynaştırma eğitiminde özel gereksinimli bireylere yönelik öğretim materyallerinin düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Akt., Gök, 2009: 110). İlgili araştırmalarda (Kargın, Acarlar ve Sucuoğlu 2003; Güzel, 2014) da öğretmenlerin önemli bir bölümünün bu temada yer alan tezlerin çalışma gruplarında yer alan öğretmenlerle benzer algılara sahip oldukları görülmektedir Kargın, Acarlar ve Sucuoğlu’nun (2003) kaynaştırma eğitimi sürecindeki ilgililerin görüşlerini ortaya koymaya çalıştıkları araştırmada, materyal eksikliğinin kaynaştırmanın önündeki önemli engellerden biri olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerinde Yaptıkları Düzenlemeler İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu tema ile ilgili olarak, öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme tekniklerinde yaptıkları düzenlemeler ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 7’de yer almaktadır. Ayrıca, bu tabloda yer alan bulguları destekleyici örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 7. Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerinde Yaptıkları Düzenlemelere İlişkin Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
			n	f
1. Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) doğrultusunda düzenleme yapma	1. Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı'na (BEP) göre uyarlama yapma	A22, A24, A6, A7, A9, A25	6	71
	1. Ödev	A9, A21, A32, A33	4	138
	2. Yazılı sınav (klasik)	A7, A11, A14, A21, A22	5	123
	3. Sözlü sınav	A2, A7, A11, A22	4	46
	4. Gözlem	A7, A11, A22, A25	4	33
	5. Test	A7, A11, A22	3	30
	6. Performans ödevleri	A2, A3, A6, A7, A9, A18, A22	7	23
	7. Bireye özgü teknik	A15, A22, A24	3	22
	8. Herhangi bir düzenleme yapmayanlar	A2, A18, A22, A25	4	19
	9. Proje	A2, A3, A9, A22	4	14
	10. Ürün dosyası	A7, A22	2	13
11. Ayrı sınav yapma	A15, A33	2	11	

Tablo 7 incelendiğinde, ölçme ve değerlendirme tekniklerinde değişen sayıda öğretmenler tarafından yapılan uyarlamaların dağılımları verilmiştir. Uyarlama yapılan ölçme ve değerlendirme teknikleri incelendiğinde, ilk sırada ödev (138), ikinci sırada yazılı sınav (123), üçüncü sırada BEP'e göre uyarlama yapıldığı (71) görülmektedir.

“Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerinde Yaptıkları Düzenlemelere İlişkin Görüşleri” teması altında bir araya getirilen on çalışmanın (A2, A3, A6, A7, A11, A15, A18, A22, A24, A25) nitel bulgularını içeren örnek öğretmen görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“BEP doğrultusunda sınıftaki kaynaştırma öğrencilerine farklı sınav hazırlıyoruz, bu farklı sınava göre gerek yazılı olarak gerek sözlü olarak değerlendirip; kendi yapabileceğine göre değerlendirme yapıyoruz; arkadaşlarıyla eş tutmuyoruz.” (A.Ö.)

“Normalde zaten bu öğrenciyi daha önce de belirttiğim gibi yani yazılılarla değil, performanslarla ve çoğunlukla eve verdiğim performanslarla ve proje ödevleriyle değerlendirmeye alıyorum.” (D.)

“Ödevinde uyarlama yapıyorum, farklı ödev veriyorum.” (A.Ö.)

“Genel olarak test, çalışma kâğıtları ve ünite sonu değerlendirmelerini yaptırıyorum.” (A.)

Tablo 7 ve öğretmenlerin bildirdiği ifadeler birlikte incelendiğinde, 6 çalışmadan sadece 71 öğretmenin bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) doğrultusunda ölçme ve

değerlendirme teknikleri kullandıkları görülmektedir. Yapılan benzer araştırmalarda (Vural ve Yıkılmış, 2008) da öğretmenlerin sadece bir kısmının değerlendirme yaparken BEP'ten yararlandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, Silvia, Munk ve Bursuk (2005), BEP'te yer alan amaçlar doğrultusunda yapılan değerlendirmelerin kaynaştırma öğrencilerinin başarısını olumlu etkilediği vurgulamaktadır (Akt., Güven, 2009: 89). Buradan yola çıkarak, öğretmenlerin büyük bir bölümünün ölçme ve değerlendirme düzenlemelerinde, BEP'in kaynaştırma öğrencilerinin bireysel gelişimindeki önemini göz ardı ettikleri söylenebilir. Oysa Gürsel (2017: 56) ve Özyürek (2015: 34) tarafından, düzenleme yapılmadan standart değerlendirme teknikleriyle yapılan ölçme ve değerlendirme tekniklerinin kaynaştırmada beklenen başarıyı olumsuz yönde etkileyeceği belirtilmektedir. Benzer şekilde, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) (Madde 24), BEP hazırlama ve kaynaştırma öğrencilerinin değerlendirilmesi süreci ile ilgili açıklamaların yer alması, değerlendirme sürecinin yasal olarak da yapılması gerektiğini öne çıkarmıştır.

Öğretmenlerin İşbirliği ve Destek Eğitim Hizmetleri İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu tema ile ilgili olarak, öğretmenlerin işbirliği ve destek eğitim hizmetleri ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 8'de yer almaktadır. Ayrıca, bu tabloda yer alan bulguları destekleyici örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 8. Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik İşbirliği ve Destek Eğitim Hizmetleri İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu	
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı		
1. Yardım alınan Destek Eğitim Hizmeti türleri	1. İhtiyaç anında uzman yardımı/özel eğitim danışmanlığı	A16, A20, A26, A2, A5, A7, A8, A15, A33	9	86	
	1. Aile	A5, A7, A10, A11, A15, A18, A19, A20, A22, A24, A26, A30	12	139	
	2. Rehber öğretmen/Psikolojik Danışman	A2, A3, A7, A11, A13, A15, A22, A24, A26, A27, A29, A30	12	101	
	2. Kaynaştırma eğitimi sürecinde işbirliği yapılan unsurlar	3. Okul idaresi	A3, A7, A11, A13, A19, A22, A24	7	83
	4. Rehberlik ve araştırma merkezi	A3, A7, A8, A19, A25, A27	6	53	
	5. Hiçbir yardım almayanlar	A2, A3, A7, A15, A17, A22, A25	7	40	
	6. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi	A7, A15, A19	3	37	
7. Genel eğitim öğretmenleri	A2, A3, A22, A24	4	21		

Tablo 8. (Devam)

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
3. İşbirliği sürecinde karşılaşılan zorluklar	1. Rehberlik servisinin etkin olmaması	A7, A12, A13, A15, A24, A29, A33	7	288
	2. Okul yönetiminin yeterince destek olmaması	A13, A24	2	201
	3. Ailelerin durumu kabullenmemesi	A16, A17, A20, A24, A27, A29, A30, A32	8	189
	4. Öğretmen- aile- okul idaresi işbirliği yetersizliği	A2, A12, A21, A24, A26, A27, A33, A16, A20	9	125
	5. Ailelerin kaynaştırma eğitimiyle ilgili bilgi yetersizliği	A12, A17, A20, A24, A32	5	123
	6. RAM hizmetlerinin yetersizliği	A11, A15, A17, A18, A20, A30, A32	7	116
	7. Destek eğitim hizmetlerinin yetersizliği	A11, A12	2	72
	8. Rehber Öğretmen eksikliği/olmaması	A24, A15	2	6
4. İşbirliği sürecine ilişkin öneriler	1. Aileler bilgilendirilmeli	A32, A18, A20, A23, A24, A32, A33	7	264
	2. Aileler durumu kabullenmeli	A7, A23, A32	3	129
	3. Okul idaresi tarafından bilgilendirme yapılmalı	A20, A22, A33	3	122
	4. Uzman desteği sağlanmalı	A6, A8, A15, A22, A24, A25, A28, A33	8	119
	5. Normal gelişim gösteren ile özel gereksinimli öğrenci ailelerinin etkileşimine yönelik etkinlikler düzenlenmeli	A18, A20, A23, A32	4	117
	6. Aileler sürece dâhil edilmeli	A3, A6, A7, A12, A16, A17, A18, A20, A21, A23, A24	11	99
	7. Rehber öğretmen sayısı artırılmalı	A6, A11, A12, A15, A23, A32	6	80
	8. Öğretmen, rehberlik servisi, aile, RAM ve ÖERM arası işbirliği sağlanmalı	A21, A23, A27, A33	4	54
	9. Okul idaresi desteği olmalı	A3, A16, A20, A22, A23	5	26
	10. Rehber öğretmen işbirliği içinde çalışıp, öğretmenleri bilgilendirmeli	A23, A28, A30, A15	4	20

Tablo 8. (Devam)

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
5. İhtiyaç duyulan destek eğitim hizmetlerine ilişkin öneriler	11. Hiçbir fikrim yok	A6, A18	2	14
	12. RAM'lar etkili çalışmalı	A3, A24	2	7
	13. Okul idaresi tarafından kurumlarla işbirliği yapılmalı	A16, A23	2	5
	1. İhtiyaç anında uzman yardımı/özel eğitim danışmanlığı olmalı	A17, A29	2	32
	2. Uzman desteğinde sınıf içi yardım olmalı	A17, A29	2	29

Tablo 8 incelendiğinde, kaynaştırma eğitimi uygulamalarında öğretmenlerin destek hizmet kaynakları ve işbirliği yaptıkları unsurlar yer almaktadır. Öğretmenler tarafından destek alınan hizmet türünün ihtiyaç anında uzman yardımı (86) olduğu görülmektedir. İşbirliği yapılan unsurlar incelendiğinde, ilk sırada aile (139) yer alırken, ikinci sırada rehber öğretmen/psikolojik danışman (101) yer almaktadır. İşbirliği sürecinde karşılaşılan zorlukların, rehberlik servislerinin etkin olmaması (288), okul yönetimlerinin yeterince destek olmaması (201) ve ailelerin durumu kabullenmemesi (189) olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenler tarafından yapılan önerilerin ise, ailelerin bilgilendirilmesi (264) yönünde olduğu tablo bulgularından anlaşılmaktadır.

“*Kaynaştırma Öğrencilerine Yönelik İşbirliği ve Destek Eğitim Hizmetleri İle İlgili Öğretmen Görüşleri*” teması altında bir araya getirilen on sekiz çalışmanın (A2, A3, A6, A7, A11, A16, A18, A20, A21, A22, A23, A24, A25, A26, A27, A29, A30, A31) nitel bulgularını içeren örnek öğretmen görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“*Sınıf içi yardımın kaynaştırmanın misyonuna daha uygun olacağını düşünüyorum.*” (E. Öğretmen)

“*Okul rehber öğretmeninden yardım alıyoruz.*” (G.)

“*Okulumuzda sadece rehber öğretmenden yardım alıyorum. Onun haricinde diğer branş öğretmenleriyle beraber zümre yapıyoruz.*” (D.)

“*Hiç kimse de yardım etmiyor. Dediğim gibi artık değerlendirmeleri de biz kendimiz işte gözlemle yapıyoruz, yazılıları basite indiriyoruz.*” (Y.Ö.)

“*Ailesinden destek almıyorum.*” (M.)

“*Aileler çevrenin de etkisiyle çocuklarının durumunu kabullenmek istememekte, birçoğunun çocuğunun etiketlenmesinden rahatsız olmakta; ancak, aileler durumu kabullenmedikçe, doğru ve etkili sonuçlar elde edilememektedir.*” (İ.Ö.)

“*İdare ve öğretmenlerin her zaman velilerle iş birliği yaparak hep birlikte çalışmamız gerekiyor, bu çocukları bir yere getirebilmek için önemli olan iş birliği.*” (H.Ö.)

“*Aileyle de tabii ki iletişim çok önemli. Aileyle de görüşülmesi, iletişim içerisinde olunması, çocuğun gidişinin bildirilmesi, hani bu sürecin onlarla birlikte ilerletilmesi çok önemli.*” (F.Ö.)

Tablo 8 ve öğretmenlerin bildirdiği ifadeler birlikte incelendiğinde, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kaynaştırma uygulamalarında ihtiyaç anında özel eğitim uzmanından yardım aldığı tespit edilmiştir. Kaynaştırma uygulamalarının vazgeçilmez unsuru olan destek

özel eğitim hizmetleri; öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde özel eğitim uzmanından yardım alması, kaynak oda ve sınıf içi yardım süreçlerini içermektedir (Batu ve Topsakal, 2003: 20). Bu araştırmadaki öğretmenlerin büyük bölümünün uzman desteğini alması alanyazında da desteklenmektedir. Yapılan benzer araştırmalarda (Yıkılmış ve Bahar, 2002; Batu, 1998; Yavuz, 2005), araştırmının bu sonucu ile örtüşen sonuçlar elde edilmiştir. Yıkılmış ve Bahar (2002) “Kaynaştırma Sınıflarında Çalışan Öğretmenlerin Kaynaştırma Becerilerini Gerçekleştirme Durumlarının Saptanması” adlı çalışmalarında, benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Aynı çalışmada, öğretmenler; özel gereksinimli öğrencilerle sorun yaşadıklarında uzman yardımına başvurduklarını belirtmişlerdir. Kaynaştırma eğitimi sürecinde, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun aile, rehber öğretmen ve okul idaresi ile işbirliği yaptıkları; bir kısmının ise RAM (Rehberlik ve Araştırma Merkezi), ÖERM (Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi) ve genel eğitim öğretmenleri ile işbirliği yaptıkları görülmektedir. Ayrıca, herhangi bir işbirliğinde bulunmayanların da olduğu tablo bulgularında ve öğretmen ifadelerinde rastlanmaktadır. Bu temadaki bulgulara benzer bulgulara Batu (1998); İlk (2014) ve Makoelle (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda da rastlanmaktadır. Genel olarak işbirliği konusunda yaşanan sorunların merkezinde rehber öğretmenler, okul yönetimleri ve ailelerin olduğu görülmüştür. Daha önce yapılan bazı araştırmalar (İlk, 2014; Vural ve Yıkılmış, 2008; Demir ve Açar, 2011; Sadioğlu, Bilgin, Batu ve Oksal, 2013; Saraç ve Çolak, 2012; Erişkin, Kıracı ve Ertuğrul, 2012) kaynaştırma eğitiminde karşılaşılan zorlukları ortaya koyması bakımından mevcut çalışma ile benzemektedir. Örneğin Vural ve Yıkılmış (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, öğretmenlerin ailelerden, RAM’dan ve okul yönetiminden yeterli destek alamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yine, Demir ve Açar (2011) gerçekleştirdikleri araştırmada, öğretmenlerin rehber öğretmenlerden ve okul yönetiminden yeterli destek alamadıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Erişkin, Kıracı ve Ertuğrul (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da kaynaştırma uygulamalarında okul yönetimleri ile rehber öğretmenlerin yeterli desteği sağlamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarında Karşılaştıkları Temel Problemler İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu tema ile ilgili olarak, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi uygulamalarında karşılaştıkları temel problemler ile ilgili görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 9’da yer almaktadır. Ayrıca, bu tabloda yer alan bulguları destekleyici örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 9. Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarında Karşılaşılan Temel Problemlere İlişkin Öğretmen Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
			n	f
	2. Zaman problemi	A3, A6, A11, A15, A21, A22, A25, A26, A27, A28, A32	11	175

Tablo 9 (Devamı)

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
			n	f
		A5, A11, A12, A13, A19, A27	6	125
	4. Özel eğitim/ destek eğitim odasının olmaması	A11, A27, A33	3	120
	5. Uzman sayısının yetersiz olması	A27, A32	2	75
	6. Sınıf mevcutlarının fazla olması	A3, A6, A11, A14, A15, A16, A18, A21, A27, A30, A32	11	51

Tablo 9’da görüldüğü gibi, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları zorluklar alt temalar şeklinde yer almaktadır. Karşılaşılan zorluklar incelendiğinde, ilk sırada fiziki koşulların yetersiz olması (470), ikinci sırada zaman problemi (175), üçüncü sırada sınıfın fiziki koşullarının yetersiz olması (125), dördüncü sırada özel eğitim/destek eğitim odasının olmaması (120), beşinci sırada uzman sayısının yetersiz olması (75) ve altıncı sırada sınıf mevcutlarının fazla olması (51) olarak yer almaktadır.

“*Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarında Karşılaşılan Temel Problemlere İlişkin Öğretmen Görüşleri*” teması altında bir araya getirilen on çalışmanın (A3, A6, A11, A15, A16, A21, A25, A26, A27, A30) nitel bulgularını içeren örnek öğretmen görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“*Kalabalık sınıflarda pek uygun olmadığını düşünüyorum, yani 35-40 ya da 50 kişilik bir sınıfta öğretmenin onunla birebir ilgilenemeyeceğini düşünüyorum. Sınıf mevcudu az ise kaynaştırma eğitiminin yapılmasını destekliyorum, yani sınıf mevcuduna göre açkçası.*” (Z.Ö.)

“*Normal sınıf öğrencileri için uygun değil sınıflarımız kaynaştırma öğrencileri için çok daha zor durumda.*” (O.)

“*Öğrencilerle birebir ilgilenecek vaktimiz olmuyor.*” (25)

“*En büyük ve tek sıkıntım mevcutların kalabalık olması.*” (33)

Tablo 9 ve öğretmenlerin bildirdiği ifadeler birlikte incelendiğinde, kaynaştırma uygulamalarında karşılaşılan sorunların, fiziki alt yapı yetersizliği, zaman problemi, destek eğitim odasının olmaması, uzman sayısının yetersiz olması ve sınıf mevcutlarının kalabalık olması gibi alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Benzer şekilde Vural ve Yıkılmış (2008), Demir ve Açar (2011), Cankaya ve Korkmaz’ın (2012) gerçekleştirdiği araştırmalarda da öğretmenler tarafından, sınıf mevcutlarının fazla olması, zaman yetersizliği ve okulun fiziksel yapısının yetersizliği nedeniyle kaynaştırma uygulamalarında sorun yaşandığı belirtilmiştir. Yine, Akay, Uzuner ve Girgin (2014), Saraç ve Çolak (2012), İlk (2014), Yavuz (2005) ve Uysal (1995) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda, sınıflarda birden fazla kaynaştırma öğrencisi olmasının ve sınıf mevcutlarının kalabalık olmasının kaynaştırma eğitimi için uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Vural (2008) ise yaptığı çalışmada öğretmenlerin, kaynaştırma öğrencisine zaman ayırmada zorlandığı sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan Batu (2000: 44) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, başarılı bir kaynaştırma uygulaması için

sınıflarda en fazla iki kaynaştırma öğrencisi bulunması gerektiği belirtilmiştir. Benzer şekilde, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) (Madde 23), özel eğitime ihtiyacı olan iki öğrencinin bulunduğu sınıfların 25, bir öğrencinin bulunduğu sınıfların ise 35 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Sınıf mevcutlarının düzenlenmesi Yönetmelikte açık olarak yer almasına rağmen, okul yöneticilerinin sınıflardaki öğrenci sayılarının kaynaştırmaya uygun olarak planlanmadığı görülmektedir. Yapılan benzer araştırmalarda (Timuçin, 1998) da okul yöneticilerinin, kaynaştırma öğrencilerini sınıflara yerleştirirken sınıf mevcudunu dikkate almadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan, kalabalık sınıflarda öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisine yeterince zaman ayırması, kaynaştırma öğrencisinin ihtiyaç duyduğu ilgi ve desteğin verilmesini engellemektedir (Yigen, 2008: 82).

Öğretmenlerin Etkili Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Önerilerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu tema ile ilgili olarak, öğretmenlerin etkili kaynaştırma uygulamalarına yönelik önerilerine ilişkin bulgular Tablo 10'da yer almaktadır. Ayrıca, bu tabloda yer alan bulguları destekleyici örnek öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Tablo 10. Etkili Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
			n	f
1. Millî Eğitim Bakanlığı'na yönelik öneriler	1. Kaynaştırma öğrencisi ayrı okulda eğitim almalı	A1, A5, A6, A12, A16, A21, A23, A24, A28, A32, A33	11	522
	2. Destek eğitim odası/kaynak oda yaygınlaştırılmalı	A1, A3, A6, A12, A15, A20, A21, A22, A24, A27, A29, A33	12	216
	3. Öğretmenler kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgilendirilmeli	A14, A15, A16, A18, A23, A24, A27, A28, A29, A32, A3, A6	12	208
	4. Öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim düzenlenmeli	A6, A11, A15, A20, A21, A22, A23, A24, A29, A33	10	132
	5. Kaynaştırma öğrencisi ayrı sınıfta eğitim almalı	A7, A9, A14, A21, A24, A28, A29, A32, A15, A12	10	125
	6. Kaynaştırma öğrencisi aynı sınıfta eğitim almalı	A1, A5, A6, A9, A17, A23	6	118
	7. Sınıf mevcutları azaltılmalı	A15, A20, A21, A24, A27, A28	6	112
	8. Fiziki koşullar düzeltilmeli	A12, A16, A21, A32, A33	5	84
	9. Uzmanlar tarafından kaynaştırma öğrencisine eğitim verilmeli	A20, A22, A28, A32, A15	5	30
	10. Ek zaman sağlanmalı	A15, A21	2	18

Tablo 10 (Devamı)

Temalar	Alt Temalar	Çalışmalar		Öğretmenlerin İlgili Temalara/Alt Temalara Katılma Durumu
		İlgili Çalışmalar (Tezler)	Temanın Yer Aldığı Çalışma Sayısı	
			n	f
	11. Özel gereksinimli öğrenci oranı az olmalı	A12, A15	2	7
2. Üniversitelere yönelik öneriler	1. Lisans eğitimi sürecinde kaynaştırma eğitimi verilmeli	A14, A20, A21, A30, A11	5	12

Tablo 10'a göre, etkili kaynaştırma uygulamalarına yönelik öğretmenler tarafından sunulan çeşitli öneriler yer almaktadır. Sunulan öneriler incelendiğinde, öğretmenlerin büyük bölümünün (522) kaynaştırma öğrencilerinin ayrı okullarda eğitim almalarını tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca, sunulan öneriler arasında, destek eğitim odası/kaynak odasının yaygınlaştırılması (216) ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgilendirilmesi (208) gerektiği de öne çıkmaktadır.

"*Etkili Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Öğretmen Görüşleri*" teması altında bir araya getirilen on çalışmanın (A3, A6, A11, A15, A16, A21, A25, A26, A27, A30) nitel bulgularını içeren örnek öğretmen görüşleri aşağıda sunulmuştur:

"Ayrı bir destek sınıfında birebir çalışılması gerekiyor" (K17)

"Özel eğitim alanında bilgili öğretmenlerin her okulda bulunması gerekmektedir" (K25)

"Aile, öğretmenler ve öğrencilere yönelik özel eğitime muhtaç çocuklar hakkında bilinçlendirme çalışması yapılması gerekmektedir" (K8)

"Bu öğrenciler için ayrı, özel anasınıfları isterim. Bu çocuklara her şeyi onların özrüne uygun olan özel anasınıfı hatta anaokulu olmasını isterim Millî Eğitimden." (P.Ö.)

Tablo 10 ve öğretmenlerin bildirdiği ifadeler birlikte incelendiğinde, öğretmenler tarafından yapılan öneriler arasında en fazla göze çarpanı, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kaynaştırma öğrencilerinin ayrı okullarda ve ayrı sınıflarda eğitim almaları gerektiğini belirtmesidir. Demir ve Açar (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da öğretmenler, ilk sırada kaynaştırma uygulamalarına yönelik ayrı eğitim ortamlarını önermişlerdir. Bu sonuç, ülkemizde hem yasal olarak hem de uygulamalarda kabul görmesine karşın, kaynaştırma uygulamalarının öğretmenler tarafından hala benimsenmediğini ve desteklenmediğini göstermektedir. Diğer taraftan, MEB istatistiklerine göre, ülkemizde özel eğitim hizmetlerinden yararlanan toplam öğrenci sayısı 2002 yılında 53.306 iken, 2017 yılında 306.097 sayısına ulaştığı görülmektedir (MEB, 2002; 2017). Bu veriler, öğretmenlerin savdukları "Ayrı okullarda eğitim" ve "Ayrı sınıflarda eğitim" önerilerinin aksine, kaynaştırma uygulamalarının ülkemizde yaygınlaştığını göstermektedir. Bunlara ek olarak Sucuoğlu (2006: 10) ve Friend (2006: 21), kaynaştırma eğitiminde; her öğrencinin, akranlarıyla birlikte eğitim fırsatlarından eşit yararlanması ve potansiyellerine ulaşmasının amaçlandığını ifade ederek, kaynaştırma eğitiminin özel gereksinimli öğrenciler için vazgeçilmez bir unsur olduğu vurgulanmıştır. Bu temada öne çıkan bir diğer bulgu ise, öğretmenlerin, kaynaştırma uygulamalarına ilişkin aldıkları eğitimi yeterli görmedikleri, bilgi

yetersizliklerinden dolayı farklı stratejiler geliştirmede yetersiz kaldıkları ve kaynaştırma eğitimi ile ilgili eğitim almalarının gerektiğini vurgulamaları olmuştur. Bu bulgu çok sayıda araştırmmanın bulgusuyla paralellik göstermektedir (Diken, 1999; Batu, 2000; Şahbaz, 1997; Temel, 2000; Yavuz, 2005; İzci, 2005, Nacaroğlu, 2014; İlk, 2014; Babaoğlu ve Yılmaz, 2010; Erişkin, Kıracı ve Ertuğrul, 2012; Sart, Ala, Yazlık ve Yılmaz, 2004; Orel, Zerey ve Töret, 2004). Bu bulgunun aksine, Battal'ın (2007) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin genel olarak kaynaştırma eğitimi hakkında bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kaynaştırma uygulamalarında yetersiz olduklarını belirtmesi; kaynaştırma eğitimi ile ilgili gerçekleştirilen eğitim düzenlemelerinin ne derece yetersiz kaldığını göstermesi açısından da dikkat çekmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Meta-senteze dâhil edilen çalışmalardan elde edilen 8 tema ve bunlara ait alt temalara ilişkin sonuçlara bakıldığında; kaynaştırma öğrencilerine yönelik öğretim içeriğinde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun herhangi bir düzenleme yapmadığı; düzenleme yapanların ise, yardıma dayalı çalışma, etkinlik basitleştirme, öğrencilere uygun etkinlik hazırlama ve içerik belirleme çalışmalarına yoğunlaştıkları; diğer çalışmaları ise sınırlı sayıda yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretim ortamı ile ilgili olarak, öğretmenlerin bir bölümünün, sınıflarında uyarılama yaptıkları, kaynaştırma öğrencisinin sınıfa kabulü için normal gelişim gösteren öğrencileri bilgilendirdikleri ve akran desteğinden yararlandıkları; öğretmenlerin bir bölümünün ise herhangi bir düzenleme yapmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kaynaştırma uygulamalarında öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntem ve tekniklerinin, soru-cevap, dramatizasyon, birebir öğretim, akran öğretimi, sık sık tekrar yapma, okuma-yazma çalışması, grupla öğretim ve düz anlatım yöntem ve tekniklerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Öğretim araç-gereçleri ve materyal eksikliklerinin olması, materyal düzenlemede karşılaşılan zorluklar olarak tespit edilmiştir. Kaynaştırma uygulamalarının önemli bir parçası olan işbirliği sürecinde öğretmenlerin, rehberlik servisinin etkin olmaması, okul yönetiminin yeterince destek olmaması, ailelerin durumu kabullenmemesi, öğretmen-aile-okul yönetimi arasında işbirliğinin yetersiz olması, ailelerin kaynaştırma eğitimi hakkında yetersiz bilgiye sahip olması ve RAM hizmetlerinin yetersiz olması gibi sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Kaynaştırma uygulamalarında öğretmenlerin karşılaştıkları temel problemlerin ise sırasıyla, fiziki koşulların yetersiz olması, zaman problemi, özel eğitim/destek eğitim odasının olmaması, uzman sayısının (özel eğitim öğretmeni, rehber öğretmen/psikolojik danışman vb.) yetersiz olması ve sınıf mevcutlarının fazla olması şeklinde olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler tarafından yapılan öneriler ise şu şekildedir: Kaynaştırma uygulamalarında öğretim araç-gereçleri ve materyallerin temin edilmesi ve uzman desteği ile materyallerin geliştirilmesi gerektiği önerilmiştir. Yine başarılı ölçme ve değerlendirme süreci için, kaynaştırma öğrencilerine yönelik değerlendirmenin normal gelişim gösteren akranlarından ayrı olarak ve belli aralıklarla yapılması, değerlendirmenin işbirliği dâhilinde yapılması, öğrencilerin düzeyine uygun soruların hazırlanması ve merkezi sınavlarda kaynaştırma öğrencilerine uygun olarak soruların uyarlanması gerektiği önerilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı'na yönelik yapılan önerilerde ise, öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarafından kaynaştırma öğrencisinin ayrı okullarda ve ayrı sınıflarda eğitim almasının önerilmesi, bu araştırmada elde edilen en önemli sonuç olmuştur.

Elde edilen bu sonuçlardan yola çıkarak şu önerilere yer verilebilir:

- Kaynaştırma eğitimi ile ilgili merkezi ve yerel düzeyde hizmet içi eğitim sayısı artırılmalıdır.
- Okulların fiziki alt yapı, araç-gereç ve materyalleri kaynaştırma eğitimine uygun olarak düzenlenmelidir.

- Kaynaştırma öğrencilerine sunulan destek eğitim hizmetlerinin verimli olması için her okulda kaynak oda/destek eğitim odası faaliyete geçirilmelidir.
- Öğretim programları, eğitim materyalleri ve bilgi teknolojileri kaynaştırma uygulamalarını destekleyecek nitelikte olmalıdır.
- Geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış Web temelli BEP hazırlama programı hazırlanmalı ve kaynaştırma öğretmenlerinin kullanımına açılmalıdır.
- RAM'lar tarafından özel gereksinimli öğrencilerin tanınması işlemleri kısa sürede yapılmalı ve değerlendirme kurulunda kaynaştırma sınıfı öğretmenleri de bulunmalıdır.
- Aile, RAM, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, rehberlik servisleri ile işbirliği yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akay, E., Uzuner, Y. ve Girgin, Ü. (2014). Kaynaştırmadaki İşitme Engelli Öğrencilerle Gerçekleştirilen Destek Eğitim Odası Uygulamasındaki Sorunlar ve Çözüm Gayretleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2 (2)
- Aküzüm, C. (2012). *Türkiye'de İlköğretim Okullarında Eğitim Denetimi (Bir Meta-Sentez Çalışması)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Aspfors, J. ve Fransson G. (2015). Research on Mentor Education for Mentors of Newly Qualified Teachers: A Qualitative Meta-Synthesis. *Teaching and Teacher Education*, 48, 75-86
- Babaoğlu, E. ve Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimindeki Yeterlikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (2), 345-354
- Baltacı, A. (2017). Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1), 1-15
- Battal, İ. (2007). *Sınıf Öğretmenlerinin ve Branş Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi (Uşak İli Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Batu, E.S. (1998). *Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Batu, S. ve Topsakal, M. (2003). Özel Eğitim Danışmanlığı Süreci ve Bir Danışmanlık Örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4 (1), 19-29
- Batu, S. (2000). Kaynaştırma, Destek Hizmetler ve Kaynaştırmaya Hazırlık Etkinlikleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (4), 35-45
- Bondas, T. ve Hall, O.C. (2007). A Decade of Metasynthesis Research in Health Sciences: A Meta-Method Study. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 2, 101-113
- Cankaya, Ö. ve Korkmaz, İ. (2012). İlköğretim I. Kademe Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarının Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13 (1), 1-16
- Cavkaytar, A. (2017). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim, (Ed.: Diken, İ.H.), *Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Coşkun, Y.D., Tosun, Ü. ve Macaroğlu, E. (2009). Classroom Teachers Styles of Using and Development Materials of Inclusive Education, *Procedia Social and Behavioral Sciences* 1, 2758–2762

- Çuhadar, Y. (2006). *İlköğretim Okulu 1-5. Sınıflarda Kaynaştırma Eğitimine Tabii Olan Öğrenciler İçin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Hazırlanması, Uygulanması, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İle İlgili Olarak Sınıf Öğretmenleri ve Yöneticilerin Görüşlerinin Belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Demir, M.K. ve Açar, S. (2011). Kaynaştırma Eğitimi Konusunda Tecrübeli Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19 (3), 719-732
- Diken, İ.H. ve Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfta Zihin Engelli Çocuk Bulunan ve Bulunmayan Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (3), 25-29
- Diken, İ.H. ve Batu, S. (2015). Kaynaştırmaya Giriş, (Ed.: Diken, İ.H.), *İlköğretimde Kaynaştırma*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Erişkin, A.Y., Kırac, S.Y. ve Ertuğrul, Y. (2012). Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 193, 200-212.
- Friend, M. (2006). *Contemporary Perspectives for School Professionals*. USA: Pearson Education
- Gürsel, O. (2005). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları (BEP), (Ed.: Gürsel, O.), *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları*. (https://books.google.com.tr/books?id=LqZvb1V-PoUC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false). Erişim Tarihi: 15.04.2018
- Gürsel, O. (2017). Özel Eğitimde Değerlendirme, (Ed.: Diken, İ.H.), *Özel Eğitimde Gereklik Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Güven, D. (2009). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamalarına Katılan Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Başarılarının Değerlendirilmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Güzel, N. (2014). *Kaynaştırma Öğrencisi Olan İlköğretim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yaşadıkları Sorunlar (Beykoz İlçesi Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- İlk, G. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Irving, M.M., Nti, M. ve Johnson, W. (2007). Meeting the Needs of the Special Learner in Science. *International Journal of Special Education*, 3 (22), 109-118
- İzci, E. (2005). Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Özel Eğitim” Konusundaki Yeterlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (14), 106-114
- Kargın, T., Acarlar, F. ve Sucuoğlu, B. (2003). Öğretmen, Yönetici ve Anne-Babaların Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4 (2), 55-76
- Kargın, T., Güldenoğlu, B. ve Şahin, F. (2010). Genel Eğitim Sınıflarındaki Özel Gereksinimli Öğrenciler için Yapılması Gereken Uyarlamalara İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10 (4), 2431-2464
- Kasalı, İ. (2002). *Anaokulları ve Anasınıflarındaki 4-6 Yaş Çocuklarının Eğitimlerinde Kullanılan Araç-Gereçlerin Mevcut Durumu ve Niteliklerinin Belirlenmesi (Diyarbakır Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- MEB. (Millî Eğitim Bakanlığı). (2017). *2016-2017 Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim, MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı*,

- (http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/08151328_meb_istatistikleri_organ_egitim_2016_2017.pdf). Erişim Tarihi: 15.11.2017
- _____ (2006). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, (https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_son.pdf). Erişim Tarihi: 22.11.2017
- _____ (2002). *2001-2002 Eğitim İstatistikleri: Örgün Eğitim, MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı*, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018). Erişim Tarihi: 15.11.2017
- _____ (1997). *573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*, (http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf). Erişim Tarihi: 20.02.2018
- Nacaroğlu, G. (2014). *Okul Öncesi Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarının Öğretmen Tutumlarına Göre İncelenmesi (Gaziantep İli Örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Polat, S. ve Ay. O. (2016). Meta Sentez: Kavramsal Bir Çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(2)
- Orakçı, Ş., Aktan, O., Toraman, Ç., Çevik, H. (2016). *The Influence of Gender and Special Education Training on Attitudes Towards Inclusion*. *International Journal of Instruction*, 9 (2), 107-122.
- Orel, A., Zerey, Z. ve Töret, G. (2004). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 5 (1), 23-33
- Özyürek, M. (2015). *Özel Eğitimde Ölçümleme ve Değerlendirme*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Sadioğlu, Ö., Bilgin, A., Batu, S. ve Oksal, A. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırmaya İlişkin Sorunları, Beklentileri ve Önerileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13 (3), 1743-1765
- Sandelowski, M. ve Barroso, J. (2003). Classifying the Findings in Qualitative Studies. *Qualitative Health Research*, 13 (7), 905-923
- Sandelowski, M., Docherty, S. ve Emden, C. (1997). Qualitative Metasynthesis: Issues and Techniques. *Research in Nursing & Health*, 20, 365-371
- Saraç, T. ve Çolak, A. (2012). Kaynaştırma Uygulamaları Sürecinde İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüş ve Önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 13-28
- Sart, Z.H., Ala, H., Yazlık, Ö. ve Yılmaz, F.K. (2004). Türkiye Kaynaştırma Eğitiminde Nerede?: Eğitimciye Öneriler. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. Malatya
- Smith, T., Polloway, E., Patton, J. ve Dowdy, C. (2006). *Teaching Students With Special Needs In Inclusive Settings*. Boston: Allyn and Bacon.
- Sucuoğlu, B. (2006). *Etkili Kaynaştırma Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks yayınları
- Şahbaz, Ü. & Kalay, G. (2010). Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (19), 116-135
- Şahbaz, Ü. (1997). *Öğretmenlerin Özürlü Çocukların Kaynaştırılması Konusunda Bilgilendirilmelerinin Kaynaştırmaya İlişkin Tutumlarının Değişmesindeki Etkililiği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Temel, Z.F. (2000). Okul Öncesi Eğitimcilerinin Engellilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 148-155
- Timuçin, E.U. ve Özyürek, M. (2017). Genel Eğitim Sınıfına Yerleştirilmiş Özel Gereksinimli Öğrencilerin Problem Davranışlarını Azaltmada Doğrudan Davranışsal Danışmanlığın Etkililiği. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 6 (2)

- TOV. (2017). *Türkiye’de Otizm Spektrum Bozukluğu ve Özel eğitim Raporu*, (http://www.tohumotizm.org.tr/sites/default/files/rapor_tohum_kitap_baski.pdf). Erişim Tarihi:15.02.2018
- UNESCO (1994). World Conference on Special Needs Education: Access and Quality. (Final Report). Salamanca: Author.
- Uysal, A. (1995). *Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşleri (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Vural, M. (2008). *Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlanmasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Vural, M. ve Yıkılmış, A. (2008). Kaynaştırma Sınıfı Öğretmenlerinin Öğretimin Uyarlanmasına İlişkin Yaptıkları Çalışmaların Belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (2)
- Vuran, S. (2005). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi, (Ed.,:Gürsel, O.), *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları*. (https://books.google.com.tr/books?id=LqZvb1V-PoUC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false). Erişim Tarihi: 15.04.2018
- Yavuz, C. (2005). *Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yıkılmış, A. ve Bahar, M. (2002). Kaynaştırma Sınıflarında Çalışan Öğretmenlerin Kaynaştırma Becerilerini Gerçekleştirme Durumlarının Saptanması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1)
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları
- Yigen S. (2008). *Çocuğu İlköğretim Kademesinde Kaynaştırma Uygulamalarına Devam Eden Anne-Babaların Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Beklentileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Wals, D. ve Downe, S. (2005). Meta-Synthesis Method For Qualitative Research: A Literature Review. *Journal of Advanced Nursing*, 50 (2), 204-211